

En fæstebondes ulykkelige død i Hundborg i 1743.

Af Erik Holm

erik.holm@hotmail.dk

Gården Råstrup ligger på Rostrupvej ved Hundborg. Dens historie går tilbage til 1100-tallet, og som tidligere hovedgård har den været hjemsted for mange begivenheder gennem årene.

En af de mere dramatiske udspandt sig en sommerdag i 1743, hvor en af gårdens fæstebønder, Niels Jensen Kaagaard fra Sjørring, mistede livet, mens han var på arbejde på Råstrup.

Gården ejedes dengang af major Jens Kraft, og som ladefoged havde han i 1738 ansat Ole Andersen. Det var et sammenstød med ham, der fik fatale følger for Niels Jensen Kaagaard, fredag den 19. juli 1743.

Den ulykkelige udgang på episoden kan man læse om i kirkebogen for Sjørring sogn i forbindelsen med begravelsen af den dræbte:

"Niels Jensen Koegaard af Siørring blev i sin alders 54de aar desværre d. 19. juli dette aar i et slagsmaal paa Rostrup, - under hastighed og sinds overilelse, - ynkelig og ulykkelig af Rostrups ladefoged ihjelslagen, hvorefter det døde legeme i mere end 18ten uger bortstod i aaben grav, indtil endelig af øvrigheden blev given decision (tilladelse) til mulds paakastelse, som da og skete d. 2de december 1743"

Da der var tale om et drab, har begivenheden efterladt sig mange skriftlige spor i justitsprotokollerne for Hillerslev-Hundborg Herred og for landstinget i Viborg.

De gamle protokollers oplysninger om sagen giver et godt indblik i, hvordan retsvæsenet under enevælden (1660 – 1849) håndterede et drab. Sagen giver endvidere anledning til at se nærmere på, hvordan man fra lovgivningsmagts side (kongen), så på sager om drab i 1700-tallet.

Endelig fortæller begivenheden noget om fæstebønders generelle vilkår under stavnsbåndet (1733 – 1788).

Den skæbnesvangre dag.

Fredag den 19. juli 1743 kørte fæstebonden Niels Jensen Kaagaard fra Sjørring et læs ler til Rostrup. Han var 54 år gammel, hvilket på daværende tidspunkt var en meget høj alder. Alligevel var han på arbejde for sin fæstegårds ejer, Major Jens Kraft, der betegnede Niels Jensen Kaagaard som "min bonde".

Ladefogeden, Ole Andersen, holdt opsyn med, at leret blev leveret af fæstebønderne, - eller tjenerne, som man på Råstrup kaldte gårdens fæstere. Da han så det læs, som Niels ankom med, var han ikke tilfreds. Læsset var for lille mente han, - og det fik Niels at vide. I første omgang bøjede han nakken og tog mod bebrejdelserne. Men senere så han, at mange af de læs, som andre kom med, var af samme størrelse som hans eget, og at de ikke fik bebrejdelser af ladefogeden. Han følte sig på den baggrund så dårligt og uretfærdigt behandlet, at han opsøgte ladefogeden og spurgte ham, hvorfor han skulle have bebrejdelser for sit læs, når andre ikke fik det for læs af samme størrelse?

”Det skal du ikke blande dig i”, var det kontante svar han fik. Dertil fjøede Ole Andersen, at hvis de andre kom med et lille læs, så skete det kun en enkelt gang, men at Niels altid var ”en lodden filtet hund i sit arbejde”, - dvs. én man ikke kunne stole på, og som blandede sig i ting, der ikke angik ham.

Niels var en temperamentsfuld mand, og det ydmygende svar fik vreden til at bruse op i ham. Han gengældte ladefogedens svar med de værste skældsord han kendte. Og han lod det ikke blive ved det.

Lige i nærheden stod der ved et kar en ”sårstang” - en solid kæp beregnet til at bruge, når der skulle bæres spande med vand. Den greb han, og slog ud efter Ole Andersen. Men ladefogeden var hurtigere end den gamle Niels. Han undveg slaget, og fik fat i sårstangen, som han vristede fra Niels.

Efter at have mistet sårstangen sprang Niels i sit raseri ind på Ladefogeden med de bare næver. Han kradsede ham i ansigtet, så han begyndte at bløde. Ladefogeden skubbede ham væk. Men det fik ikke Niels til at opgive. Han fik øje på en jerngreb, som stod i nærheden. Den tog han, svingede om sig med den, og opfordrede ladefogeden til at give sig et slag.

Ole Andersen forholdt sig afventende, og det lykkedes nogle af de øvrige ”tjenere”, der var kommet til stede, at vriste greben fra Niels. Det lagde ikke nogen dæmper på hans raseri. Nok nærmere tvært imod. Han fik øje på en anden jerngreb, og fik fat i den. Han hævdede den i vejret, gik ind på ladefogeden, og slog.

Igen var Ole Andersen hurtigere end Niels. Han parerede slaget fra greben med sårstangen. Og nu var ladefogeden ikke afventende mere, men gav straks efter Niels et slag over skulderne eller ryggen med stangen.

Da det første slag med greben var mislykkedes for Niels, løftede han den igen til et nyt slag. Men inden han nåede at afgive dét, slog Ole Andersen ham igen med sårstangen.

Det er usikkert, hvor det andet slag fra Ole Andersens ramte. Ingen af vidnerne så det

tydeligt i kamptumlen, og Ole Andersen kunne senere ikke gøre rede for det. Men slaget medførte, at Niels øjeblikkelig faldt til jorden og blev liggende med et sår i tindingen, og var ude af stand til at rejse sig.

Dermed var kampen forbi, og Niels' skæbne beseglet. Han døde ikke på stedet, men blev bragt ind på folkestuen på Råstrup, hvor han døde natten efter hen mod morgenen.

Der rejses sag mod ladefogeden.

Allerede mandag den 22. juli, - altså kun 3 dage efter hændelsen - indkalder herredsfoged Peter Lübecker til retsmøde om sagen ved Hillerslev- Hundborg Herredsting. I justitsprotokollen kan man læse:

"Thi stævnes I Ole Andersen med forsvar at møde for mig i Retten paa Hillerslev-Hundborg Herreders ting den 30te juli førstkommende, beskyldninger, vidner og attester at anhøre, spørsmåale at besvare, og derefter dom lide..."

Samtidig indkaldes 11 vidner og "kunsterfaren operateur" Jokun Christopher Appoldti fra Thisted med to mænd, som sammen med ham skal syne liget af den dræbte. At Appoldti kaldes "kunsterfaren" henviser til, at han er faglig erfaren. Men kirurg ("operateur") i nutidig forstand, har Appoldti ikke været.

Blandt de 11 indkaldte vidner er der både børn og voksne. De får besked på, at de har pligt til at møde op i herredsretten for *"at vidne og forklare oprindelsen og anledningen med alle omstændigheder til den ulykkelige handel og tildragelse, samt hvorledes fra først til sidst passerede"*.

Husbond og anklager.

I dag er det politiet og anklagemyndigheden, der tager affære i drabssager. Men politiet eksisterede ikke på landet i 1743. Først i 1791 kom der en forordning om sognefogeder, der skulle varetage politimyndigheden i landdistrikterne. Før denne forordning var det et områdes hovedgård, der udøvede den lokale politimyndighed over gårdens fæstebønder, husmænd og alle andre beboere på hovedgårdens jorder.

Jens Kraft har altså som ejer af hovedgården Råstrup politimyndighed over for sin ladefoged. Han vælger nu ikke at bruge sin politimyndighed, men stævner i stedet Ole Andersen på vegne af den dræbte Niels Jensen Kaagaard.

Jens Kraft har allerede mistet en bonde i sagen, og med stævningen bringer han sig i en situation, hvor han gennem en retssag også risikerer at miste sin ladefogeden. Men han har i situationen været nødt til at tage affære. Et drab skulle naturligvis bringes for retten.

Jens Krafts stævning af sin ladefoged fremgår af herredsfogedens indkaldelse til det første retsmøde i sagen. Den indledes med følgende:

”Peter Lübecker, Kongelig Majestæts Land-Fiscal udi Aalborg Stift, byfoged i Thisted og herredsfoged i Hillerslev Hundborg Herreder gør vitterlig, at for mig haver Ladet andrage velædle velbyrdige herre, major Jens Kraft til Rostrup, hvorledes han på sin bonde, den afdøde Niels Jensen Kaagaard af Sjørring hans vegne, skal være foraarsaget at lade søge og tiltale samt fælde dom over sin faste Ladefoged, Ole Andersen, formedelst det slag som han fredag den 19de juli har givet bemeldte afdøde Niels Kaagaard, og af hvilket formodentlig den afdøde fik sit banesaar, og foraarsagede hans saa hastige Død...”

At Peter Lübecker kaldes ”land-fiscal” henviser til, at han er den, der på statens (kongens) vegne sørger for, at der bliver rejst tiltale i forbindelse med lovovertrædelser i sit embedsområde. Med Jens Krafts stævning kan Peter Lübecker koncentrere sig om at være dommer, og ikke samtidig anklager.

Det centrale spørgsmål i sagen er: Er ladefoged Ole Andersen skyldig i mord, eller handlede han i lovligt nødværge?

Sagen skal behandles med afsæt i den gældende lov, så lad os se lidt nærmere på, hvad den siger om mord og nødværge i 1743.

Danske lov af 1683.

Den lov, som var gældende i 1743, er Christian den femtes ”Danske Lov”. Den trådte i kraft i 1683, i begyndelsen af enevælden. Den afløste de landskabslove, som tidligere dannede forskelligt retsgrundlag rundt om i Danmark.

Med ”Danske lov” blev retstilstanden overalt i Danmark den samme. Så det er altså under enevælden, at Danmark juridisk set for første gang bliver en samlet enhed.

”Danske lov” er omfattende og detaljeret. Den rummer bl.a. bestemmelser om stort set alt, hvad man kunne forestille sig, der ville kunne opstå tvister omkring. Til gengæld var der kun denne ene lov, som retsvæsnen skulle forholde sig til.

Om straffen for drab er ”Danske Lov” klar:

”Hvo som dræber anden, og det ikke sker af vaade, eller nødværge, bøde liv for liv.”

Mere komplekst er det, når der er tale om nødværge:

”Det skal være enhver, som voldelig overfaldes med slag, hug eller sting, tilladt at væрге sig selv, sit eget iv, eller sit eget gods”.

Videre hedder det, at hvis overfaldsmanden *”selv derover bliver dræbt, da ligger han paa sine egne gerninger, og den, som sit liv værgede, være sagesløs (uskyldig). Bliver*

nogen usamdrægtig med en anden, og begærer fred, og dog overvældes af den anden, og ...han da dræber den anden for at forsvare sit eget Liv, - beholder sin fred, og bøde fyrretyve lod sølv til den dræbtes arvinger."

Man slipper altså for straf, hvis man i lovligt nødværge dræber en anden. Men selv om man frikendes for drab, skal man betale 40 lod sølv til de efterladte. Et lod er ca. 15 gram, så bøden er af en betragtelig størrelse, - ca. 600 gram sølv.

Det kan ud fra en nutidig tankegang forekomme mærkeligt, at loven er sådan indrettet, at man kan blive frikendt, og så alligevel skal betale en bøde/erstatning. Men i 1743 var der ikke kommuner eller andre institutioner, der var klar til at understøtte de efterladte. Så mon ikke det er tænkt som en pragmatisk måde at sikre den efterladte, der oftest var en kvinde, et eksistensgrundlag på?

Men lad os nu se, om Ole Andersen slipper så let.

Hvem skal forsvare for Ole Andersen?

Det fremgår af justitsprotokollen, at det er Jens Kraft, der sørger for, at Ole Andersen får en forsvarer. Så på én gang både stævner og forsvarer han altså sin ladefoged. I sin anmodning til advokat Lyngbye i Thisted, om at han vil tage sig af forsvaret af Ole Andersen, skriver Jens Kraft:

"Monsiur Lyngbye. Siden jeg som husbonde actionerer mod min ladefogede Ole Andersen angaaende min tjener Niels Kaagaard i Sjørring hans drab og dødsfald, som passerede her på gaarden d. 19. hujus (dennes) og sagen skal i retten ved Hillerslev Hundborg Herredsting i morgen, saa kan han ikke undvære forsvar i sagen, hvorfor jeg beder monsiuren, vil han for betaling paatage sig hans forsvarelse i hans egen nærværelse ved vidnernes førelse og alt andet deraf følgende, alt saaledes som han bedst synes conform (passende). Jeg forbliver eders tjenstskyldige tjener. Raastrup d. 29. juli 1743 J. Kraft."

Mon ikke de fleste advokater i dag ville betakke sig for at påtage sig opgaven som forsvarer i en drabssag med kun et enkelt døgn's varsel?

Men Jens Lyngby påtager sig sagen. Han er en erfaren advokat, som har mange opgaver ved Herredsretten.

Til at repræsentere sig selv sender Jens Kraft en ansat på Rostrup, Mathius Christensen. Hvilke forudsætninger han har for at optræde i retten er det ikke muligt at fastslå. Han er under retshandlingen meget passiv, så det ser ud som om han blot er et sendebud, der handler efter ordre fra Jens Kraft.

Dommer, forsvarer og anklager er nu på plads, og sagen kan begynde.

Herredstinget, tirsdag den 30. juli 1743.

På det første møde om sagen, tirsdag den 30. juli 1743, blev vidnerne afhørt. Forsvareren, Jens Lyngby, stiller de samme spørgsmål til alle vidnerne. Ud over at få belyst de faktiske omstændigheder lægger han vægt på at få beskrevet de to involverede parter.

Og han har det klare sigte at få fremstillet Niels Kaagaard som en drikfældig, hidsig og utilregnelig person, - og ladefogeden som det modsatte.

Han spørger bl.a. alle vidnerne *"om ikke Niels Kaagaard i hans levende live og saa længe han i Sjørring har boet - imod 20 år, - har været et uregerligt menneske, hengivet til drukkenskab, skælden og slagsmaal ved alle lejligheder?"*

Og Lyngby får de svar, han gerne vil høre. Alle uden undtagelse svarer på linje med vidnet Christen Christensen Damsgaard, som siger om Niels Kaagaard *"at han selv har hørt og overværet, at Niels Kaagaard desværre med drukkenskab, ugudelig banden og klammeri, ved alle lejligheder opførte sig som en rasende mand, saa hvert skikkeligt menneske skyede hans selskab og omgang."*

Lyngby beder også vidnerne svare på, om de - i forbindelse med deres arbejde på Rostrup - om ladefogeden *"kan give ham anden skyld, end han har begegnet (omgåedes) tjenerne (altså fæstebønderne og ansatte) med al stilhed og skikkelighed, og dog har gjort husbondens arbejde vel, - og om der paa hans adfærd eller andet levned kan udsætte noget"*.

Vidnerne svarer stort set alle som Anders Christensen Ramsgaard, der siger: *"at Ole Ladefoged, i al den tid han har tjent på Rostrup, har opført sig fredeligt mod vidnet og de andre medtjenere, og hverken slaget, skældet eller pukket paa dem."*

Det lykkes altså for Lyngby gennem vidnerne at få tegnet et billede af en fortrukken og hidsig fæstebonde, der har overfaldet en rolige og besindig ladefoged.

Det er meget bemærkelsesværdigt, at "anklageren" - Jens Krafts repræsentant – ikke på noget tidspunkt stiller spørgsmålstegn ved det sort-hvide billede, der tegnes. Han stiller ikke et eneste spørgsmål til nogen af vidnerne eller den anklagede ladefoged.

Til retsmødet den 30. juli foreligger endvidere en attest fra den "kunsterfarne operateur" Appoldti om det syn, han har foretaget på den dræbte. Han skriver i sin attest: *"Efter Velædle herre Byfoged Lübeckers begæring, gjorde jeg underskrevne synet paa den afdøde Mand Niels Kaagaard paa Rostrup, og befandt ej andet på hans hele legeme lederet uden den venstre tindinge, og den højre øje blaa, hvilket jeg i al sandhed kan vidne, saa Sandt hjælpe mig Gud og hans hellige ord. Thisted d: 30 juli*

1743. Appoldti."

Den væsentligste skade, der er at se på den døde, er altså et sår i tindingen. Men Appoldti tager ikke i sin attest stilling til, hvordan såret mest sandsynligt er opstået. Stammer det fra et slag fra Ole Andersen, eller er det en følge af, at Niels Kaagaard faldt på et sted, hvor der lå sten på jorden, som kan have givet ham skaden i tindingen?

Retsmødet afsluttes med, at den videre behandling udsættes til den 6. august, hvor der igen sker en udsættelse - på forsvarerens anmodning - til den 20. august 1743.

Herredsretten den 20. august 1743.

På Herredstinget tirsdag den 20. august 1743 sammenfatter forsvareren og anklageren deres opfattelse af sagen.

Forsvareren, Jens Lyngby, tager udgangspunkt i den forskel, der er mellem de to centrale personer i sagen, Niels Jensen Kaagaard og Ole Andersen. Han siger bl.a. om de to:

"Den ene, den døde Niels Kaagaard, som et i levende live og indtil døden var et vildt, galt og rasende Menneske, ja drikke og klammeries broder og ugudelig skændegæst. Den 2.de, arrestanten, den efterlevende Ole Andersen ladefoged, som et stille, skikkelig og fredeligt menneske, hvilket sole-klart fremstilles i samtlige vidners forklaring under acten."

Senere siger han om årsagen til, at det overhovedet kom til et slagsmål:

"Niels Kaagaard illede og irrede (provokerede) ladefogeden med det læs leer, item (på samme måde) skældede ham, fordi han med sandhed kaldte ham en filtet eller gnieragtig hund i hans sædvanlig arbejde."

At en forsvarer prøver at fremstille en modpart i et dårligt lys er altså ikke kun et nutidigt "forsvars-trick". Det blev brugt allerede i 1743.

Men Lyngby forholder sig naturligvis også til det centrale spørgsmål i sagen: Er der tale om mord eller nødværge. Han finder, at sagen skal bedømmes ud fra:

- " 1. Om man imod et ondt menneske maa hytte sig selv for sit livs eller legemes skade, naar man af ham angribes?*
- 2. Om man er fri for det skades-ansvar, som saadan et menneske i sin ondskab og angribelse af vaade kan foraarsage sig selv?*

Begge dele tilsiges i naturen og tillades i loven, og at Ole Ladefoged ikke har overgaaet disse grænser, bevises med de ved Hillerslev Hundborg Herredsting d. 30. juli passato (forrige måned) førte vidner."

Lyngby argumenterer ikke kun for, at Ole Andersen har handlet i Nødværge. Han går videre og påstår, at Niels Kaagaard selv er skyld i sin død. Det er i hvert fald langt fra sikkert, at det er Ole Andersens slag, der har dræbt ham, påstår han:

"...da ved man til visse ikke om Niels Kaagaard er død af noget slag fra ladefogeden, thi han ved ikke selv i den forvirring (og) beængstelse, som da maatte være over ham, enten han sidste gang med saarstangen ramte Niels Kaagaard, eller hvor han ramte ham, og ingen af vidnerne kan sige det, men videre tilstaar de samtlige, at Niels Kaagaard faldt iblandt stene og gamle leer-stykker, hvoraf han gerne kan have faaet sit bane-stød, som han kunde have faaet det af saarstangen. Havde han faaet et slag af saarstangen, da maatte der have været et stort hul baade i tinding og hoved, huden brækket, og blod udgaaet, hvilket ej er sket.

Det være nu, hvad et være vil, men i hvordan det ender, saa har dog Niels Kaagaard selv aarsaget sin død, hvor for jeg formoder Ole Ladefoged bliver for vider tiltale og straf frikendt."

Hvad siger Jens Kraft?

Så vidt forsvareren. Men hvad siger Jens Kraft, der har rejst sagen?

Han møder som nævnt ikke selv op på Herredstinget, men sender en ansat, Mathius Christensen, med et kort skriftligt indlæg, der i sin helhed lyder:

Velædle og velvise hr dommer. Om endskønt vidnesbyrdene vel synes at hælde noget til ladefogeden Ole Andersens forsvar og frelse, saa er her dog en død mand, hvis blod efter Guds og kongens lov kræver gengæld, imidlertid saa kortelig henstiller jeg paa mit herskabs vegne til den velædle dommers kendelse, om ikke ladefogeden bør at bøde liv for liv. Jeg forbliver den velædle dommers ydmygste tjener. Raastrup d. 6te aug. 1743. Mathius Christensen.

I forhold til det meget lange og detaljerede indlæg fra Ole Andersens forsvarer er indlægget fra anklageren meget kort og svagt. Der fremføres ingen argumenter for den krævede dødsstraf, og der siges intet om Ole Andersens andel i, at sagen udviklede sig som den gjorde.

Dommen.

Et drab er en alvorlig sag, og Peter Lybecker er da også omhyggelig i beskrivelse af dommens præmisser. Han indleder domsafsigelsen med følgende:

"Dom udi sagen indstævnet af velædle og velbårne herre major Jens Kraft til Raastrup på sin afdøde bonde Niels Kaagaards og arvingers vegne, contra hans ladefoged Ole Andersen. Begrundelsen eller anledningen til Niels Kaagaards død har han selv været, thi det er bevidnet under acten (sagen) at være kommet deraf, at da ladefogeden på

Rostrup, Ole Andersen, havde dadlet på ham for et læs ler, som han havde ført til gaarden og var for lille, kom Niels Kaagaard noget derefter til huset hvor ladefoged Ole Andersen var inde..."

Herefter følger en detaljeret gennemgang af forløbet med slagsmålet, inden Peter Lybecker når frem til sin konklusion:

"Vi have saa nøje eftertænkt dette ulykkelige tilfælde og det ulyksalige menneske Niels Kaagaards død, som for os har været muligt. Vi befinde, at hans død og dødstimen har været efter hans Levemåde. Dernæst befinder vi af alting, at ladefogeden ved denne omgang har opført sig, som den der hverken havde lyst, eller tanke eller vilje i det som skete, ja skyede Niels Kaagaard så længe han kunde, og indtil Niels Kaagaard med så farligt et instrument slog efter samme, og atter anden gang havde den opløftet mod Ole Ladefoged. Vi ser ej heller at nogle af vidnerne har vidnet, at de vidste, hvor det slag af Ole Ladefoged ramte som foraarsagede Niels Kaagaards fald, men mere at han faldt i ler og stene og i slaget snublede, saa at ej fast kan siges om han og fik sin død af dette slag.

Altsaa ved vi ej rettere at skønne og kende end... hans gerning efter allernaadigste lov kan kaldes våde og nødværge, og han alene (skal) bøde til den dræbtes arvinger 40 lod sølv, og det inden 15 dage efter denne doms forkyndelse, og dernæst betale de beviselige omkostninger, og hvis hans midler ej tilstrækker, så at omkostningerne udredes af amterne i allerunderdanigst følge hans kongelige majestæts anordning. Peter Lybecker."

Ole Andersen slipper altså ved Hillerslev-Hundborg Herredsting med en bøde på 40 lod sølv og betaling af sagsomkostningerne.

Men dermed er sagen ikke forbi. Den skal også behandles ved Landstinget i Viborg.

Viborg Landsting, den 18. september 1743.

Behandlingen på Landstinget finder sted onsdag den 18. september 1743.

Der er også denne gang et meget kort indlæg fra Jens Krafts advokat, som kræver dødsstraf.

Ole Andersens forsvarer er denne gang landfiscal N. Forsom fra Ringkøbing. Han gennemgår detaljeret hændelsen på Rostrup den 19. juli. Som et nyt element i forsvaret fremhæver han, at ladefogeden ikke havde fysisk mulighed for at undgå en konfrontation med Niels Kaagaard:

"...at stedet paa hvilket Niels Kaagaard angreb ladefogeden var saaledes beskaffen at ladefogeden ikke uden allerhøjste fare for sit liv, videre kunde undløbe thi endskønt det ikke ved underretten er oplyst, saa er det dog beviselig og sandt:

1. At den døde Niels Kaagaard stod i norden og havde marken bag.

2. At ladefogeden derimod havde et vand på sin agter side, en høj havedige paa vester side og bag ved sig en dige med led eller port paa ind til gaarden, hvilket ladefogeden selv for retten bekender og tilstaar, og af hans medfølgende vagtpersoner navnlig Mads Christen og Anders Christensen, begge fra Sperring, her ærlig kan bekræftes"

Ole Andersens forsvarer indstiller afslutningsvis til landstinget, at dommen fra Hillerslev-Hundborg Herredsting stadfæstes.

Landstingets dom.

Landstingsdommerne er enige i Herredsfoged Peter Lybeckers dom. Ole Andersen frikendes for drabet, men skal betale 40 lod sølv til Niels Jensen Kaagaards arvinger. At anklagen mod Ole Andersen ikke har været ført med særlig kraft får man et tydeligt indtryk af i Landstingets domsafsigelse. Retten lægger alene vægt på forsvarerens argumentation, og tillægger ikke ladefogeden nogen som helst andel i at situationen udviklede sig som den gjorde, - tvært imod:

"Major Kraft til Rostrup contra Ole Andersen Arrestant.

Af førte vidner og omstændigheder ses og bevises, at den afdøde Niels Jensen Kaagaard har lang tid vaaren hengiven til drukkenskab og klammerig, og paa den omtvistede tid har udsat hovarbejde, vaaren opsetsig og opirret ladefogeden, som var beskikket til at kommandere ham på husbondens vegne, ja og har idelig udvillet sig på ham med onde ord, og har saaret ham blodigt i ansigtet, og ej har villet holde sig fra at anfælde ladefogeden. Og ligeledes erfares og er bevist, at den paastævnte ladefoged Ole Andersen altid har vaaren fredsommelig og sagtmodig og udi den omtvistede handel forsøgt at afværge al udstand og klammeri..... Saa efter disse omstændigheder sees ikke at den indstævnte Ole Andersen ladefoged kan dømmes for at være den afdødes drabsmand, men som den, der i sin ladefogedforretning til at fremme husbondens arbejde, mod en opsætsig bonde, har forsvaret sig, og saaledes ej kan anses til større straf end at bøde 40 lod sølv til den afdødes arvinger.

Ole Andersen kan altså forlade Landstinget som en fri mand.

Og den måde, han har handlet på over for Niels Kaagaard, blåstemples af landstinget. Han har handlet, som man dengang forventede, at en ladefoged gjorde over for en bonde, der ikke rettede ind efter de ordre, der blev givet af husbondens repræsentant.

Den åbne grav.

Med Landstingets dom 18. september 1743 burde Niels Jensen Kaagaard omsider kunne begraves, - 2 måneder efter sin død. Men sådan går det ikke.

I Justitsprotokollen for Hillerslev-Hundborg herred kan man nemlig læse et brev fra Niels Kaagaards enke, Else Knudsdatter, til herredsfogeden, dateret 19. november 1743, altså nøjagtig 4 måneder efter at Niels Jensen Kaagaard blev dræbt, og 2 måneder efter Landstingets endelige dom:

”Deres kongl. majestæts land fiscal, by- og herredsfoged ædle og velvise Sr. Lybecker.

Det bedrøvelige drab og dødsslag som af Rostrups ladefoged næstafvigte sommer så ulykkeligen blev forøvet på min mand Niels Jensen Koegaard her af Sjørring, er for længe siden ved hjemme- og landstinget undersøgt og paadømt.

Men endnu er intet i nogen maade resolvered (besluttet) angaaende min mands jordefærd, hvorfor hans efterladte lig og legeme udi så lang en tid har henstaaed og endnu bortstaar i aaben grav. Mig hans bedrøvede enke og 5 efterladte børn - foruden den endnu store hjertesorg - til stor smerte og anstød, og jeg hverken har begæret eller kan med føje begære sognepræstens embede (at begrave min mand) saa længe jeg ikke angaaende jordefærden har øvrighedens resolution at forevise ham.

Da beder jeg ydmygt, at hans lig tilkendes kirkegaard og en christelig jordefærd, saa som det dog i retten er bevidst at min saa ulykkeligt afdøde mand, - skønt han er falden under hastighed og sinds overilelse, - dog hverken haver myrdet sig selv ej heller i andre maader kan betegnes blandt dem, som man med føje kan (nægte) en christelig begravelse.

At denne min ærbødigste begæring til den velvise dommer ikke skal være min kære husbonde højædle og velbårne herre Major Jens Kraft til Rostrup ubekendt, da haver jeg ham samme i dag ydmygt givet i hænde til selv behagelig fri paategning om den gode herre herved maatte have noget at erindre. Hvornæst jeg under hjertelig forventning af den gunstige øvrigheds trøstelige resolution forbliver udi hengivenhed den ædle velvise og højstærede herre byefogeds ydmygste tjenerinde. Sjørring by d. 19. nov. 1743. Else Knudsdatter.

Jens Kraft har påtegnet skrivelsen, at han ikke har noget imod at enkens ønske opfyldes.

Det er ikke sandsynligt, at Else Knudsdatter selv har været i stand til at formulere skrivelsen til Peter Lybecker. Mon ikke det er præsten, der har hjulpet? Ud over at hjælpe en efterladt enke, så har han vel også en interesse i at få en afklaring på, hvad der skulle ske med liget, der så længe har stået i en åben grav på Sjørring kirkegaard.

Når der i Else Knudsdatters anmodning om begravelse lægges vægt på, at Niels Kaagaard ikke har slået sig selv ihjel – altså ikke er selvmorder – hænger det givetvis sammen med, at brevskriveren godt kender bestemmelserne om begravelse af selvmordere i Danske Lov: *”Den, som sig selv ombringer, have sin hovedlod forbrut til sit herskab, og maa ej begravis enten i kirken eller paa kirkegaard, med mindre hand gør det i sygdom og raseri.”*

Else Knudsdatters anmodning bliver samme dag, altså den 19. november 1743 behandlet i Herredstinget:

For retten fremstod Anders Jensen af Sjørring, som lauværge for Else Knudsdatter, den afdøde Niels Kaagaards enke, og lagde i retten hendes skriftlige andragende af dags dato, som han begærede for retten læst og acten tilført ...Og efter dette bad Anders Jensen om dommernes gode eragtende (velvillige syn på sagen).

Dommerne kendte saaledes: Af de i hovedsagen førte vidner er klarlig nok, at den afdøde Niels Koegaards død er sket aabenbare og hverken paa mark eller sti. Det kan ej heller henregnes, at han har ombragt sig selv, saaledes som hans majestæts allernaadigste lovbog omtaler, men alene at han af sinds overilelse har forvoldt sig det slag, hvorefter han siden har maattet dø... Efter saadanne omstændigheder finder dommerne ikke noget til hinder for, at han forlængst kunne have været begravet i kirkegaarden og nødt jordspaaastelse, som herved for ret kendes. Det bemeldte Niels Kaagaards døde legeme maa og bør begravnes i kirkegaarden og nyde jordpaakastelse efter christelig skik og ceremonie.

Dermed kan det sidste punktum sættes i sagen, og præsten i Sjørring kan omsider give Niels Jensen Kaagaard en kristelig begravelse.

Det skete mandag den 2. december 1743. Det er godt 20 uger efter at han døde, og ikke ”kun” 18, som præsten skriver i kirkebogen.

Enevældens retssystem.

De oplysninger, som de mere end 275 år gamle justitsprotokoller giver om sagens gang, aftvinger respekt for enevældens retsvæsen. Der blev gået til sagen med stor grundighed, og ikke mindst er det bemærkelsesværdig, at sagen er færdigbehandlet ved både herredstinget og landstinget i løbet af så kort tid.

Det første retsmøde i sagen blev afholdt 11 dage efter drabet, - og sagen var færdigbehandlet ved Landstinget allerede den 18. september 1743, - 2 måneder efter at Niels Jensen Kaagaard døde.

Det er en imponerende hurtig sagsbehandling. Og det ser ud som om sagen er undersøgt på alle de måder, som var mulig i 1743. Det hjalp naturligvis på

tidsforløbet, at de muligheder, man dengang havde for at lave kriminaltekniske og retsmedicinske undersøgelser, var meget begrænsede.

Men bag det hurtige sagsforløb må der også ligge en indarbejdet praksis ved både herredsting og landsting. Man efterlades i denne sag med det indtryk, at enevældens retssystem var effektivt og hurtigt.

Hvad retssagen ellers fortæller.

Ét er, at retssystemet er hurtigt og effektivt, - men behandles de involverede parter også fair i sagen?

Det er meget svært i nutiden at vurdere en retshandling, der ligger 275 år tilbage. Målt med en nutidig målestok slipper Ole Andersen meget let gennem sagen. Men når retssagen forløber som beskrevet, og de afsagte domme bliver som de gør, så må det være udtryk for datidens syn på, hvad der var ret og rimeligt.

Dermed siger sagen også noget om det daværende samfunds syn på de i sagen involverede parter.

Ladefogeden får landstingets ord for, at han ikke kun er uskyldig, men også at han kan anses som *"den, der i sin Ladefogedforretning til at fremme husbondens arbejde, mod en opsætsig bonde, har forsvaret sig"*.

Han tillægges ikke nogen som helst andel i, at sagen udviklede sig, som den gjorde. Hans handlinger den 19. juli, og hans måde at kommunikere med Niels Jensen Kaagaard på i forbindelse med episoden, anses af både herreds- og landstinget for at være passende i det job han har.

Det siger noget om, hvordan man så på fæstebønder i 1743. En fæstebonde skulle være "hørig og lydige" som det udtrykkes i fæstebreve fra dengang. Det tilkom ikke ham, at stille spørgsmål ved ladefogedens vurderinger. Gjorde en fæstebonde det, måtte han tåle at blive affejt og ydmyget som Niels Jensen Kaagaard blev den 19. juli 1743 på Råstrup.

I landstingets behandling af sagen kommer det frem, at ladefogeden havde to "vagtpersoner" med sig på arbejde den 19. juli. Det kunne tyde på, at fæstebønderne ikke altid levede op til at være "hørige og lydige", og at der undertiden var episoder, som krævede, at ladefogeden havde fysisk opbakning.

I modsætning til de energiske forsvarere, der optræder i sagen, så er anklageren meget tilbageholdende. Det er måske medvirkende til, at ladefogedens andel i sagsforløbet slet ikke problematiseres i retshandlingen. Det ser ud som om, Jens Kraft reelt ikke er interesseret i, at få sin ladefoged dømt som drabsmand.

Det gør også retshandlingen "skæv", at alle vidnerne er i et afhængighedsforhold til

ladefogeden og Jens Kraft. De udtaler sig under et pres, som må have påvirket deres vidneudsagn. Ensartetheden i alle vidnernes svar tyder også på, at de har fået gode råd om, hvad de burde sige som vidner, - eller at det lå indlejret i "tjenerne", at man ikke siger noget ufordelagtigt om dem, der er ens foresatte.

Til fordel for ladefogeden må det siges, at der er en vis usikkerhed om årsagen til Niels Jensen Kaagaards død.

Godt nok er det meget usandsynligt, at han døde fordi han snublede og slog hovedet mod nogle sten. Men var Ole Andersens andet slag med sårstangen så kraftigt, at det alene forårsagede hans død? Eller tilstødte der – også - Niels noget andet fysisk, som følge af den voldsomme ophidselse og de fysiske udfoldelser under slagsmålet? Niels var jo en meget gammel mand, så hans fysik har helt sikkert været på overarbejde i slagsmålet med ladefogeden.

Tvivlen bør altid komme den anklagede til gode. Det gjorde den til fulde – og måske lidt til - i denne sag.

Else Knudsdatter.

Efter drabet på Niels Jensen Kaagaard stod Else Knudsdatter tilbage som enke. Det må naturligvis have været chokerende og trist, at blive enke på den måde, som det skete i denne sag.

Men materielt var hendes situation ikke så håbløs endda. Hun oplyser i brevet til dommeren den 19. november 1743, at hun er ladt tilbage med 5 børn. Det er korrekt, men når man ser på børnenes alder, har de fleste af dem formodentlig været en god hjælp for hende på det tidspunkt, hvor hun mister sin mand. Den ældste i børneflokket, Knud, er 20 år i 1743. Derefter følger Peder på 18, Anna på 16, Jens på 13 og endelig er der Zidsel på 9 år.

Hun fik endvidere en ikke ubetydelig økonomisk erstatning, som hun kunne bruge til at klare dagen og vejen efter mandens død. Og skal man fæste blot lidt lid til vidneudsagnene, så har det måske ikke altid været let for Else Knudsdatter at være gift med Niels Jensen Kaagaard. Måske har det på nogle områder endda været en lettelse for hende at blive enke?

Hvordan hendes liv så blev som enke, ved vi ikke noget om. Hun forblev ugift, og døde først 26 år senere, i 1769, hvor hun var 78 år.

Kilder:

Kirkebog for Hundborg sogn 1703 – 1769.

Justitsprotokoller for Hillerslev-Hundborg Herred 1741 – 1743

Justitsprotokol for landstingshørerer 1734 - 1744.
Viborg Landstings dombog 1736 – 1756.

ARKIVALIER.

Niels Jensen Kaagaards død.

Kirkebog for Sjørring sogn 1703 – 1769, opslag 161 (Arkivalier online):

Indkaldelse til 1. retsmøde, 30. juli 1743.

Justitsprotokol for Hillerslev Hundborg Herred 1741 A – 1743, fra opslag 697 (af 718). Opslag 697.

Peter Lübecker, Kongelig Majestæts land-fiscal udi Aalborg Stift, byfoged i Thisted og herredsfoged i Hillerslev Hundborg herreder gjør vitterlig, at for mig haver ladet andrage welædle welbr (velbyrdige) herre major Kraft til Rostrup hvorledes han på sin Bonde den afdøde Niels Jensen Kogaards hans wegne af Siørring skal være forarsaget at lade søge og tiltale samt fende (fælde?) dom over sin faste Ladefoged Ole Andersen formedelst det slag som han sidst-....(begyndelsen af sidste linje på opslaget er ikke med på kopien) dag den 19de Juli haver givet

Opslag 698

bemeldte afdøde Niels Kogaard, og af hvilket formodentlig den afdøde fik sit banesår, og forarsagede hans saa hurtige død som nermere og yderligere for Retten vorder omvidnet og oplyset, Thi stævnes I ben te (benævnte) Ole Andersen med forsvar at møde for mig udi Retten paa Hillerslef Hundborg Herreders ting den 30te Juli førstekommande, Beskyldning, Vidner og attester at anhøre, Spørgsmaale at besvare og derefter Dom lide, alt angaaende fornevnte Eders forhold og den deraf forarsagede Død, med videre deraf Dependerende; til samme tiid og Ting stevnes under Faldsmaal at møde til vidnes afleggelse:

Anders Christensen Ramsgaard, Christen Christensen Damsgaard, Ole Pedersen Kong, Jens Pedersen Tømmermand, Jens Andersen Dahl og Anders Jensens Karl, navnl: Mads Olesen Saa og Jens Madsens datter, Maren Jens Datter, Søren Smeds datter, Maren Søren's Datter, Dorthe Hoves tieniste Pige, Kirsten Anders Datter, alle af Sperring Bye Poul Dalsgaards Søn og Datter i Siørring, Nafnl: Just Povelsen og Monthe Povelsdatter Alle at Vidne og forklare oprindelsen og anledningen med alle omstændigheder til den ulykkelige handel og tildragelse, samt hvorledes fra først til sidst passerede, Saa stevnes og paa lige maade Kunsterfarne operateur Seigr. Jokun Christopher appoldti i Thistæd og medhafte mænd Anders Jensen og Christen Christensen hoelgaard af Siørring, at forklare og bevidne det over

den døde tagne Suin. Parterne medtager hvad de paa deris side tienlig eragter, da udi sagen skal gaaes som Lov og Ræt medfører.

Thisted d: 22de Julij 1743. Peter Lybecker

Justitsprotokol for Hillerslev Hundborg Herred 1741 A – 1743)

Jens Kraft anmoder om juridisk bistand til ladefoged Ole Andersen (som han selv har stævnet). Opslag 699 (af 718)

”Monsieur Lyngbye. Siden jeg som Husbonde be..(svært læseligt – måske ”behøvede”) at actionere min Ladefogede Ole Andersen angaaende min Tienere Niels Koegaard i Siørring hans Drab og Dødsfald, som passerede her på Gaarden d. 19. Hujus (dennes) og Sagen skal i Rætte ved Hillerslef Hundborg Herredsting i Morgen saa kand hand Item Ladefogeden icke undvære forsvar i Sagen, hvorfor jeg beder monsr. Vil for betaling paatage Sig hans forsvarelse i hans eyne nærværelse ved Vidnernes førelse og alt andet deraf følgende alt saaledes som han best siunes Conform med haven. Jeg forbliver Eders Tienstskyldige tiener. Raastrup d. 29. Juli Ao. 1743 J. Kraft.

Siendes (?) uden (?) paa: At. Monsieur Jens Lyngbye Pevcunlun De Renome a. Thisted

Ligsyn foretaget af ”Kunsdterfaren operateur” Jokum Christopher Appoldti.

Hillerslev-Hundborg Herredsfoged 1743. Opslag 698 (af 718).

Efter Velædle herre Byfoget Lübeckers begiering som denne steds øfrighed giorte jeg underskrevne Siunet paa dend afdøde Mand Niels Kaager paa Rostrup, og befandt ej andet på hands heele Legeme Lederet uden den venstre Tindinge Lederet og dend høyre øy blaa. hvilket jeg i al sandhed kand vidne, Saa Sandt hielpe mig gud og hands hellige ord. Thisted D: 30 Julii 1743. Appoldti.

Hillerslev Hundborg Herredsting, tirsdag den 30. juli 1743.

Afhøring af vidner.

Justitsprotokol for Hillerselv-Hundborg Herred 1741 A – 1743. Opslag 676 (af 718)

For retten mødte Mathias Ramsgaard fra Rostrup for paa sin Principal velædle og velbyrdige Major Jens Kraftes vegne som sagsøger paa sin afdøde bonde Niels Jensen Kaagaards vegne, fremlagde Rettens stævning, og derhos fremstillede forkyndelsesmændene Mads Christensen og Lars Jensen, begge af Sperring, som afhieinlede (fortalte?) ved lovens Eed, at de i Dag 8 dage til i dag indstævnte den paagældende Olle Andersen samt vidnespersonerne og talte med hannem udi i hans arrest og med de andre til deels selv og til deels med forældre og andre ved bopæl nærværende, hvilken stævning de nu udi arrestantens og forsvars, Peocueatioes,

Sr. Lyngbyes hosværelse oplæste og lydende fol: 442 I anledning hr. Major Jens Kraftes skrivelse af gaar dags dato som tienistligst biegiertes acten tilført, Item Ladefoged Olle Andersen Egne forlangende, om forsvarelse, og i hans egne nærværelse erklærede Sr. Lyngbye ej at have noget imod i henseende til indstævnelsen at erindre i henseende til indrettelse efter loven samt dens forkyndelse, men endnu som tilforn begierte brevet tilført saa lydende fol:442 Der paa fremlagde Sr. Ramsgaard kunsterfaren Sr. Appoldti under denne dags dato beedigede attest som for Retten begiertes læst og Acten tilført, lydende fol: 443. Derhos fremstode Anders Jensen og Christen Hoelgaard, begge af Siørring, som bestode ved lovens Eed at de Lørdagen den 20. juli efter Hr. Bye og herredsfogdens anstalt og hosværelse på Rostrup, tillige med Sr. Appoldti af Thisted siunede og besigtigede den aflivede Niels Jensen Koegaard som om dagen tilforns ved ulykkelig hendelse af Ladefogden skal have faaed et slag og siden Død; Og besaa de ham paa sit lægеме og arme hvor de aldeeles hvercken saaremaal, ej heller tegn eller blaa mærker til slag, men laaget over hans høyre øje var blaaeagtig og hans hovedtinding paa den venstre side siuntes at var at føle paa lige som den var i stycker. Siden disse mænd var i Siørring Bye boende hvor og den afdøde Niels Jensen Koegaard boede, og de desuden bekke er tienere til Major Jens Kraft, saa vilde Lyngbye aller(først) tilspørge dem dettem om ikke Niels Koegaard i hans levende live og saalænge han i Siørring har boed imod 20 år, har været et uregierlig mænniske, hengivet til Druckenskab, Skielden og slagsmaal ved alle lejligheder om han endskiønt selv skulle paafinde dem? Dommeren tilspurde Mathias Ramsgaard om han paa sin Principals vegne uden kald og varsel vilde tilstaae giensvar paa fremsatte qvæstion. Hvortil han svarede Ja. Og da svarede Anders Jensen, at han for sin Egne person ej var vederfaret noget ondt af Niels Koegaard, men vel veed at Niels Koegaard var hengivet til druckenskab saa og til klameri hvor han kunde komme an, og det har vidnet baade selv hørd og seet. Christen Hoelgaard svarede, at han vel har hørd at Niels Koegaard med fuldskab og klammerie gjorde meget men selv havde han ej seet det eller hørd derpaa. Eftersom ingen af perterne havde siunsvidnerne videre at tilspørge blev de fra Retten Demitterede.

Sr. Ramsgaard begierede Dommerne vilde examinere alle de andre vidner med en god samvittighed, så som Mathias Ramsgaard på sin Principals vegne ikke havde vidre mod siunsmændenes forklaring at erindre, og i det øvrige begiere lovens Eed oplæst, som og skeede, Da de alle for Retten var fremkaldede og tilholdt nøje at give agt paa Eeden saa den sandhed, som de for Gud med en god samvittighed kunde betone, fremkommer for begge parter.

Derpaa fremstod vidnet Anders Christensen Ramsgaard som vandt ved lovens Eed

med opragte fingre at ville sige sandhed, og vandt, at fredags sidst 8 dage var vidnet paa Rostrup at gjøre hovarbejde, og da hand kom med noget tag til Tækkeren stod Niels Koegaard ved huuset og talte til Ladefogden Olle Andersen at hand skulle komme ud, og da han kom til dørræn, sagde Niels Koegaard at hand vilde see om et læs ler som stod derhos ikke var lige saa liden som det læs Niels Koegaard havde, hvorpaa ladefogden gav til giensvar: Hvad komer det Eder ved, det er ikke uden en gang, Niels Koegaard svarede jo, siden ladefogden havde hans læs at pukke paa, derpaa sagde ladefogden nej det kom ham ikke ved, og han var altid en filtet hund med det med det hand skulde gjøre, Niels Koegaard svarede disse ord: Det skal en hundsfothave sagt, og fleere ord kand vidnet nu ej erindre. Da disse ord var talt gik ladefogden ud af dørræn og gik ud paa broen, men Niels Koegaard af et kar eller soe tog stangen som kaldes for stangen eller træet; og brugte nogle ord som vidnet ej kunde høre hvad var. Og med samme kom hand og Olle Ladefoged hinanden i møde, og ladefogden greb om soestangen og fick den fra Niels Koegaard, og slengte den fra sig paa broen, men i sammen greb Niels Koegaard fat paa Ladefogdens ansigt og rieve saa blodet striemedede deraf ned paa Ladefogdens halsklud og klæder, og ladefogden derimod fik fat med den ene haand paa Niels Koegaards hoved og med den anden tog haanden af sit ansigt og skiød Niels Koegaard et par trine tilbage, men dog bleve ?esten samlede med hænderne, hvor over vidnet gik til for at skille dem fra hværandre, da de og strax nu slap hinanden og Olle gik hen paa broen efter vidnets skiønsomhed lige som hand ej ville have haft med Niels Koegaard at gjøre, men Niels Koegaard snap en staa greb som stod der og sagde at Olle skulde møde ham det Deivlen, skulde regiere ham, som han sagde icke en men mange gange, med fleere haarde ord, og som ladefogden kom ikke til Niels Koegaard men var noget fra hannem kunde vidnet ej høre hvad hand svarte, men vidnet med magt tog greben fra Niels Koegaard, som dog ville hatt samme igien, og da det ej kunde skee, sprang Niels Koegaard fra vidnet og snapped en anden Jern greb og vendet sig om imod Olle Ladefoged dermed og havde samme oppe i været, og stod og svingede med greben lige som han vilde have været ind paa Olle, og saae da vidnet at Olle slog til Niels Koegaard et slag over ryggen eller skuldrene, men da Niels Koegaard som nu vild eller gal mand var inde paa ladefogden med greben og havde samme atter i været, saae vidnet at ladefogden slog et slag endnu med soestangen da greben var i været hvorpaa Niels Koegaard faldt til jorden, dog saae vidnet ikke paa hvad stæd at slaget det ramte Niels Koegaard, hvor over vidnet med flere løb til og tog fat paa Niels Koegaard som vel mumlede noget men ingen kunde forstaae det, og gik vidnet tillige med Christen Helleberg som just i samme tiid kom til stædet, og i gaarden med Niels Koegaard og holdt ved hannem som sadte sig paa en stoel i borgestuen,

hvor vidnet skiltes fra hannem og gik tæ sit arbejde.

Sr. Lybgbye tilspurde vidnet

1. Om Ladefogden gav Niels Koegaard nogen anledning til denne hans skielden og vidre overilelse.
2. Om vidnet ved hvor slaget til sidst af soerstangen treffede paa Niels Koegaard.
3. Om Niels Koegaard tumlede eller snublede over noget ler eller steen imidlertid slaget var i været, saa det kunde træffe paa hovedet i stædne for skuldrene.
4. Om der ikke vare store steene i og ved leret hvor hvorpaa Niels Koegaard udi faldet lige saavel kunde have sin bane, som af soestangen.
5. Om vidnet kunde skiønne Ladefogden havde løst til Niels Koegaards klammeri eller hellere selv vildet været i fred.
6. Om vidnet medens hand har giord arbejde til Rostrup og den sagsøgte Olle Andersen paa nu 5 aars tid har været Ladefoged paa Rostrup kand give ham anden skyld, end han har begegnet tienerne med ald stilhed og skikkelighed, og dog haved hosbondens arbejde vel giord, som ingen enten paa hans adfærd eller andet levned paa den maade kand ham at udsætte.
7. Bad Lyngbye det til siunsmændende ene givne spørgsmaal maatte vidnet til besvaring forestilles

Paa disse 7 spørgsmaale bad Lyngbye dommerne i den saa betydelig sag vilde suecte forestille og imodtage svar, siden hand som defensor og enhver er i slig tilfælde temmelig indskræncket er efter forordningen af 3. marts 1741.

Derpaa svarede vidnet til Sr. Lyngbyes

1. spørgsmaal at hand ej vidste Ladefogden gav Niels Koegaard nogen aarsag uden det maae være kommen af lerhentningen.

Paa 2 svarede lige som forhen at det vidste hand ikke.

Paa 3die svarede at herom kunde hand ikke gjøre nogen vis forskield, så som hand ej var saa tet hos dem.

Paa 4de svarede vidnet at omendskiøndt ej egentlig kand sige det saa efter hans tycke saa kunde Niels Koegaard gierne have faaed hans banesaar paa omspurde maade, saa som han faldt imellem Steene og gamle lerstk.

Paa 5te svarede at vidnet kunde ikke rettere skiønne, end jo Olle Ladefoged havde aldeeles ingen lyst til handel med Niels Koegaard, men meere ved sin bortgang siuntes at skye for hannem.

Paa 6te svarede vidnet fd (for dette?) kand sige med sandhed det Olle Ladefoged i ald den tiid hand har tient på Rostrup haver opført sig mod vidnet og de andre medtienerne, fredeligen, og hvercken slaget, Skieldet eller pucket pa adennem.

Paa 7de svarede vidnet at hand baade veed om Niels Koegaards fylderie og druckenskab, saa og har vidnet selv seet og hørd og er vitterligt at Niels Koegaard med banden klammerie og slagsmaal, haver været til veede og ilde opført sig. Hvorpaa vidnet blev Dimittered.

Og igien fremstod Christen Damsgaae, som gjorde sin Eed med opragte fingre efter loven, at Fredagen D: 19de Julii sidst var hand på Rostrup at tække, og det første han hørde at Niels Koegaard talte til Ladefogden som sad i et huus bestod der udi at hand udbød Ladefogden at see paa et læs ler som var mindre end det hand havde ført, og da Ladefogden at det kom ham ikke ved sagde Niels Koegaard jo siden Ladefogden pucked paa hannem, derpaa sagde Ladefogden I er altid en løgne filte hund I Eders arbejde og Niels Koegaard svarede det skal en hundsfot sige eller have sagt, og da ladefogden gik ud til ham som vidnet ej hørde da at tale et utilbørlig ord, greb Niels Koegaard fat paa en sorstang og bandede og skiældede, men ladefogden tog fat paa stangen, tog den fra Niels Koegaard og slængte paa steden derved, og gick noget tilbage, da Niels Koegaard imidlertid continuerlig bandede og skiældede Og sprang til siden, greb fat paa en greb og som nu gal mand svengede om sig dermed, traadsede og bød Ladefogden at give sig et slag, hvorpaa Anders Ramsgaard løb til Niels Koegaard og omsider tog greben fra ham, og i sden tiid stod Ladefogden noget synden for Niels Koegaard paa broen, da dette var skeed tænckte vidnet og de andre at det var overstaaed og derover gik til deres arbejde, men efter nogen kort tid blev vidnet var at nu greb og en saarstang og en greb var i været, men personerne kunde hand ej see formedelst vogne og creature som var imellem, men endelig maatte høre at ulycken da skeede, som alt det hand i saamaade veed i sagen.

Blev derpaa Sr. Lyngbyes spørgsmaale til besvaring foreholdet og svarte da på 1. at vidnet veed ingen anledning af Ladefogden at være givet Niels Koegaard i førstningen eller hørte meere af Ladefogden i saa maade end det hand svarede NielsKoegaard den ene gang, som omvidnet er.

Paa 2 svarede at herom kunde hand ej gjøre nogen forklaring.

Paa 3 svarede at herom kunde hand ej heller give nogen forklaring.

Ligeledes paa det 4 forklarede at det kunde hand ej saa vist sige, men vel saae stædet hvor hand havde faldet, laae nu gl. lerdynge og steen deriblandt.

Paa 5te svarede at vidnet kunde icke og ejheller kand rettere skiønne end det jo var ladefogden imod og imod hans vilie og løst hvis som skeede, og hand skyede for Niels Koegaard saa længe som hand kunne.

Paa 6te var dette vidnes svar i alt lige som Anders Ramsgaards, med tillæg at Ladefogden, siden han kom tæ Rostrup, har saaledes, baade mod vidnet og andre

gaardens tienere opført sig saa de med al sandhed kand give ham lov af stilhed og skikkelighed paa.

7. svarte vidnet at det er hannem heel vitterligtog til deels selv har hørd og været overværende, at Niels Koegaaed desvære med druckenskab, ugudelig banden og klammerie, ved alle lejligheder opførde sig som en rasende mand, saa hver skickelig mænniske skyede gierne hans sælskab og omgenge. Eftersom ingen af perterne hafde vidnet mere at tilspørge, blev vidnet fra Retten Dmitteret.

Og igien fremstod Ole Pedersen Kong, som vandt ved lovens Eed, og fuldte Anders Ramsgaards vidne og forklaring saaledes, at dette vidnes omstændelige udsigende dermed udi alt er enstemmig, medtagen at vidnet ej saae at Niels Kaagaard fik fat i den anden greb og hvad siden passerede. Blev saa givet Sr. Lyngbues spørgsmaal og svarede på 1. 2. 3. 4. og 5 lige som næstforrige vidne Christen Damsgaard vidnet og forklaret haver. Ligeleedes på det 6, og tillagde dette at Ole Ladefoged havde i den tid hand havde været paa Rostrup forholdet sig som en ærlig og fredsommelig mand, saavel i henseende til hosbonden som tienerne.

Paa 7 svarde, at hand haverhørd saa meget om Niels Koegaaeds onde levnet og opførset, at hand har haft afskye at være i law med hannem, saasom man gierne skyr det som ondt er, hvorpaa hand med begge parters samtycke blev dmitteret.

Igien fremstod Jens Pedersen Tømmermand som efter aflagde lovens Eed, vandt at hand allene den omvundnen dag hørt og saa passerede saaledes, Niels Koegaard talte til Ole Ladefoged som sad i det nyebygte huus paa Rostrup og sagde kom ud og see om dette læs ler er ikke mindre end det jeg haver, hvorpaa ladefogden svarede at det angik ikke Niels Koegaard, og det var kund en gang, men i sagde hand til Niels Koegaard er altid en løgen filtet hund Eders arbejde med havd I skal gjøre, der paasvarte Niels Koegaard det skulde en hundsfot have sagt, og da ladefogden derpaa gick ud af dørren og kom Niels Koegaard i møde fik de fat paa hinanden og Niels Koegaard havde fat i Oles ansigt saa blodet derefter udflød, og siden Ladefogden fik Niels Koegaard fra sig, saae vidnet ej hvad vidre passerede.

Paa Sr. Lyngbyes spørgsmaale forklarede vidnet i alle ord og meeningen lige som Christen Damsgaard og Ole Konge derom vundet og forklaret haver. Blev saa paa lige maade som de forige fra Retten Dmitteret.

Og igien fremstod Jens Andersen Dahl, som gjorde sin Eed med opragte fingre efter loven, og forklarede her for Retten lige saaledes omvundene dag imellem Niels Koegaard og Olle Ladefoged at være af vidnet hørt og seet passered som næste vidne Jens Tømmermands aflagde vidne indeholder og formelder, og hudsker vidnet desuden at da Ole Ladefoged var udgangen af huuset og kom Niels Koegaard i møde,

greb Niels Koegaard fat paa en saarstang bandte og larmede, hvilcken Ole dog fick fra hannem og slængte til siden. Paa Sr. Lyngbyes spørgsmaale vandt vidnet i alle maade som Olle Pedersen Konge, og i henseende til det 7 maatte tilstaae at Niels Koegaard med druckenskab, skielden og banden var et forvoven og ondt mænniske, saa ickun faa kunde have fred for hannem som var i hans selskab. Blev saa fra Retten Dimitteret.

Og igien fremstod Mads Olesen, som gjorde sin Eed med opragte fingre efter loven, vandt og forklarede, at den omvundene dag hørde han Niels Koegaard tale til Ladefogden Olle Andersen at komme ud af huuset at see et mindre læs ler end det Niels Koegaard havde bragt; da nu Ladefogden havde svaret det kom icke Niels Koegaard ved og Niels Koegaard igensvarede jo saa som ladefogden havde lastet et læs som han bragte; videre da Ladefogden svarede at dette læs var den første gang, men Niels Koegaard var en løgn filtet hund med hvad hand skulle gjøre, og hvorpaa Niels Koegaard svarede det skal en hundsvot have sagt, saa gick Ladefogden ud imod Niels Koegaard som strax greb fat paa en sorstang og tog den i været, men Ladefogden fick fat paa den og kasted den til siden uden enten at røde Niels Koegaard dermed eller skiele paa hannem, som dog baade skielde, bande og larmede, og dernæst greb Ladefogden i ansigtet ved mundkrogen saa blodet Derefter udstrimed, da Ladefogden tog igien fat med sin ene haand paa Niels Koegaards hoved og med den anden an hans haand og fik hannem noget fra sig og gick til siden efter vidnets skiønsomhed, fordi han ej med Niels Koegaard vilde have at bestille, men Niels Koegaard uagtet sprang til siden og tog en Jerngreb og bød Olle Ladefoged at møde sig paa timen til Dievlen skulle regiere ham, men vidnet saae at Ole kom ikke til Niels Koegard ey heller hørde han svarede hannem noget; Imidlertid løb Anders Ramsgaard til Niels Koegaard og fick greben fra hannem, som hialp icke thi Niels Koegaard løb bedre hen og fick fat i en anden Jerngreb, med hvilcken han mødte ladefogden og saae vidnet at hand med samme greb slog først efter ladefogden men ramte saarstangen. Vidnet saae dernæst at Olle med saarstangen gav Niels Koegaard et slag over skuldrene eller arm og endelig da Niels Koegaard trædede nærmere til med greben slog Ole atter et slag til Niels Koegaard og siuntes vidnet at hd: snublede i det slaget skeede, saa vidnet ej kand sige eller kunde see hvor slaget ramte Niels Koegaard; vidnet saa derefter Niels Koegaard at blive oprejst af Anders Ramsgaard og Christen Helleberg, som gulgte hannem op i boregaarden han høre vel og at Niels Koegaard dis (der) imidlertiid mumlede som hand ville tale med vidnet forstod det ej hvad det var, siden saae vidnet hannem icke men vel veed at han samme nat imod morgenstunden Døde. Paa Sr. Lyngbyes fremsatte

1. spørgsmaal svarede vidnet at han vidste ingen anledning til det som omspurd er paa ladefogdens side.

Paa 2de at hand derom har svaret, at han ej kunde see det fordi Niels Koegaard snublede

Paa 3 svarede at der var gammel ler og stene hvor Niels Koegaard tumlede og undfalte

paa 4de svarede at hand visselig kunde faae et haar slag, men om det var hans banesaar kunde vidnet ej egentlig sige

Paa 5te svarede vidnet at han fornam det at Ole Ladefoged skyede for Niels Koegaard og ej ville haft med hannem at giøre.

Paa 6te var dette vidnes udsigende om Ladefogden forhold siden han kom til Rostrup lige saaledes som de andre vidners udsigender har været, og vidnet kunde ej sige andet om hannem i saa maade end hvis got er.

AngE: det 7 Spørgsmaal da vidste vidnet baade af det han self havde seet og af andre hørd sige, at Niels Koegaard var en slem bande mund og klammeries broder. Blev saa paa lige maade Dimitteret.

Og igien fremstod Just Poulsen, som gjorde sin Eed med opragte fingre efter loven, og derpaa forklarede og udsagde sit viden i alle ord ligesom første vidne Anders Ramsgaard forklaret og paa Sr. Lyngbyes spørgsmaale bevidnet haver, og derpaa med begge parters samtycke Dimitteret.

Og igien fremstod Maren Sørensdatter, Kirsten Andersdatter, Maren Jensdatter og Monte Povelsdatter, som eendregtelig vandt ved lovens Eed, at omvundene dag sad de i det nye huus paa Rostrup hvor Ole Ladefoged var og inde og da kom Niels Koegaard og sagde til Ole Ladefoged at hand vilde see ud om det læs som var udenfor var lige saa liden som hans, hvorpaa Ladefogden svarede at det kom ikke Niels Koegaard ved som derpaa svarede joe, fordi Ladefogden puckede paa hans arbejde, og da Ladefogden sagde det var ickun en gang, men Niels Koegaard var en have sagtløgen filtet hund i ald hans arbejde, svarede Niels Koegaard det skal en hundsvot have sagt, og tillige da Ladefogden var kommen ud på broen, tog en sorstang som ladefogden tog fra hannem og kastede til side, imidlertid skieldede Larmede og bandede Niels Koegaard, og videre hørde eller saae vidnerne ikke af den ulyckelige handel, førend de saae Niels Koegaard ledet op i Boregaarden. Paa Seigr. Lyngbyes

1. spørgsmaal svarede vidnerne, at ladefogden vidste de ikke gav Niels Koegaard nogen anledning videre end som indført er, men oprindelsen og anledningen alt kom af det læs ler Niels Koegaard havde hentet, hvilcket særdeles Maren Sørensdatter og Kirsten Andersdatter saa meget meer veed som de vare før da Niels

Koegaard kom med læset og Ladefogden lastede at han havde saa lidet paa. Paa 2de kunde vidnerne ej svare noget ej heller på 3die ligesaa ej heller noget viste paa 4 men på 5te skiøjnte og skiønner de ikke rettere, end jo ladefogden gick til siden og skyede Niels Koegaard og ville ej haft med hannem at gjøre om hand kunne have det undværet, da de paa det 6te kom sandfærdeligen tilstaar at Ladefogden i den tiid han har været paa Rostrup har været saa fredelig og ærlig imod vidnerne og andre, at de ej kand beskyldte ham andet end got, med derimod på det 7de veed de self har fornummet saa og har hørd sige at Niels Koegaard ligesom hand til druckenskab, banden og sværgen var hengivet saa var hand ogsaa at skielde og klamrer, og saadan et mænniske som alle retsindige skyede saavidt mueligt var. Derpaa med begge parters villie blev dimittered.

Og efter begge parters begiering opsat til i dag 8 dage. Imidlertid ophæves retten til i morgen for de øvrige sager som i dag skulle have været foretaget

Tirsdag den 6. august 1743.

Møde i Hillerslev Hundborg Herredsting. Opslag 690 af 718.

Den fra i dag 8 dage opsatte Delinquent Sag mod Ole Andersen Ladefoged blev Esket i Retten og derpaa befandtes Velbaarne hr. Major Jens Kraftes foged tilstæde paa den ene som udi i bemeldte ladefogenes nærværelse ved retten uden nogen baand eller tvangsel , i Retten lagde sit Indlæg og i rettesættelse af Dags dato, saa lydende fol: 455. Lyngbye var beføged til forsvarelsen Rette En forhaling (?) i saa betydelig en sag at begiere anstand i 14 dage og imidlertid betiids sin beskreven givet i Tingsvidns form hvis hidindtil i sagen ført er, da han agter saaledes at replicere at justicien ej skal krænckes, hvilket og retten foraarsaget at bevilge.

Tirsdag den 20. august 1743.

Proceduren i sagen. "Anklageren" – Jens Krafts repræsentant.

Justitsprotokol for Hillerslev Hundborg Herred 1741 A – 1743. Opslag 8 (af 50).

Welædle og welviise hr Dommer. Om endskiønt vidnesbyrdene vel siunes at helde noget til Ladefogeden Ole Andersens forsvar og frelse, saa er her dog en død mand hvis blod efter Guds og Kongens lov kræhver gengield, imidlerthid saa kortelig henstiller jeg paa mit Herskabs wegne til den welædle dommers kiendelse om ikke Ladegogeden bør at bøde Liv for Liv. Jeg forbliver dend welædle Dommers ydmygste Tiener. Raastrup d. 6te Aug. 1743. Mathius Christensen.

Proceduren i sagen. Forsvarerens indlæg. Jens Lyngbye

Justitsprotokol for Hillerslev Hundborg Herred 1741 A – 1743. Opslag 12 (af 50).

”Ædle Hr Dommer. Udi denne Sag forestilles Jencteres (forbindes) 2de høyst ulige personer. Dend ene den døde Niels Kaagaard, som et i levende live og indtil Døden vildt, galt og rasende Menneske, ja Dricke og klammeries Broder og Ugudelig Skiændegiæst.

Den anden Arrestanten den efterlevende Ole Andersen Ladefogede, som et stille skikkeligt og fredeligt Menneske, hvilket begge dele uimodsigelig Bevises Soele-klar fremstilles i samptlige vidners forklaring under acten om begge personers forhold på det fatale sted fredagen d 19. Juli sidstledne men in Species i Synsmændenes svar paa mit eene Spørgsmaal Pag: 10 A II og de efterfølgende. Ellers andre vidners Eenstemmige besvarning paa min 6te og 7de spørgsmaale Pag: 18, 20, 25, 27, 29, 30, 35, 36, 37 et 40 saa Niels Kaagaard længe og meget har spøget for sin hastige død og man rettelig kand sige at denne krukke har på egne haand, og uden at lade sig raade, gaaet til Kilde indtil dend gik hankeløs tilbage engang. Imidlertid bliver Qvæstio ikke denne: Om det er tilladeligt, studio at slaue et Guds forganet Menniske ihiel, thi saadant skal være mig langt fra at ponere og mere at forsvare, men dend bliver denne: 1. Om man imod et ondt menniske maae hytte sig selv for sit livs eller legemes skade naar man af ham angribes. 2. Om man er frie for dend skades andsvar som saadan et menniske i sin ondskab og andgribelse kand af waade foraarsage sig selv; begge deele tilsiges i naturen og tillades i loven, og at Ole Ladefoged ikke har overgauet disse grænser beviises med det ved Hillerslev Hundborg Herredsting d. 30, Juli passato førte og nu fremlagte tingsvidner, saa at naar Dommeren behagelig vil nøye eftersee pag: 12 etc: det første vidnes Anders Christensøn Ramsgaards heele forklaring og besvaring skal han finde ganske contentum af sagen og derefter følgende 10 vidners overeenstemmelse; hvad de det 1sts qvæstioelete membeum er andgaaende, da viser pag: 13, at Niels Kaagaard illede og irrede Ladefogden med det læs leer, item skiældede ham fordii hand med sandhed kalte ham en filtig eller gnieragtig hund i hans sædvanlig arbejde, ja tog en saarstang imod ham, pag: 14: at Ladefogden, uden at gengielde med skiældsord og gevæhr, allene tog saarstangen fra ham og slengte til side, men Niels Kaagaard der imod faldt ind paa ham med haandgreb i mund og ansigt saa blodet strimede der af ned paa hans klæder og Ladefogden ikkun vilde beskierme sit andsigte og skiød Niels Kaagaard tilbage indtil der kom hielp og skilte dem ad, da hand neml: Ladefogden pag: 15 gik hen paa broen og vilde ej have mere med ham at bestille der imod Niels Kaagaard snappede en jern-greb og, som der staar i Evangelio, begyndte at bande og forbande sig under Dievle-ønske mange gange udforderde Ladegogden, men

Ladefogeden kom icke til ham og en anden toe greeben fra ham, alligevel det hialp indtet, thi Niels Kaagaard snapped strax en anden Jern-greeb, løftede dend op i været, og pag: 16 slogh Ladefoegden dermed, dette aarsag hand var beføyet at forsvare sig mod saadant et skieldgevæhr, hvor af hand lettelig kunde mistet sit Liv eller i det mindste sin gandske helbred, tog derfor bem.te saarstang, og slaog Niels Kaagaard et slag dermed over skuldrene, men da Niels Kaagaard, som et forstyrret og afsindigt menneske, atter foer ind paa ham med greeben i været til fuldt slag, maatte hand, for at væрге sit liv og legeme, endnu slaae med saarstangen anden gang efter Niels Kaagaard som derpå eller imidlertid faldt til jorden, og blev og bragt i Borgestuen, dog ej døde før om natten derefter imod morgenstunden. Og er eller i sagen at observere, at Ladefoegden efter dend første attaqve ikke kunde eller burde løbe gandske af gaarden fra Niels Kaagaard, thi hand stod jo paa sin post, og i hosbondens fraværelse skulde commandere og tilse ald arbeidet, og paa ...? sidste var det ham umuligt, da Niels Kaagaard saa pludselig søgte ham ind paa livet, nok er det, at hand gav Niels Kaagaard ingen valable til noget af hans slemme opførsel som bevidnes med samptl: vidners swar på min 1.te qvæstion pag: 17, men Niels Kaagaards egne sædvanlige malice og forhærdede sind alene styrted ham i skaden, og saaledes har ladefoegden ej giord andet end brugt nødværge. Andg: det 2. membeum da ved mand til visse icke om Niels Kaagaard er død af noget slag fra Ladefoegden, thi hand ved icke selv i dend forvirring (og) beængstelse, som da maatte være over ham, enten hand sidste gang med saarstangen ramte Niels Kaagaard, eller hvor hand ramte ham, og ingen af vidnerne kan sige det, som ses af deres svar paa min 2. qvæstion, men videre tilstaare de samptl: paa 4 qvæst: at Niels Kaagaard faldt iblandt stene og gamle leer-stykker, hvor af hand gierne kand have faaet sit bane-stød, og ligesaa ere, som hand kunde have faaet det af sorstangen. vid: forhen andført paginar og særdeles Mads Olesens vidnedbyrd pag: 34 et. 35, siden Niels Kaagaard snubled og nedfaldt i det slaget skeede, og altsaa kand Ladefoegden ej heller være andsvarlig for hvis Niels Kaagaard i sit snublende og fald kand have foraarsaget sig selv, det der rimeligt nock er, således at være skeed, siden Sr. Apolditis attest og medhavte synesmænds forklaring pag: 8 et. 9 mælder alene om cæsion i den venstre tinding og blaa-agtighed paa det høyre øynlog og ei om noget andet tegn enten i hoved eller paa kroppen til slag, og enhver veed, det tindingen er svag og ...? gandske lidet, og, havde han der faaet et slag af sorstangen ...? da maatte der have været et stort hul baade i tinding og hoved, huden brekket, og blod udgaaet, hvilket ej er skeet. Det være nu, hvad et væv vil, men i hvordan det ender, saa har dog Niels Kaagaard selv aarsaget sin død, hvor for jeg formoder Ole Ladefoeged bliver for vider tiltale og straf friekiendt, og Niels Kaagaard.....???

anledning af

sidste linjer på opslag 12 13 ikke med på kopien i en udstrækning, så de kan læses.

Opslag 14:

fornuftig samvittighed og lovens beneficio, særdeele pag: 30 aet: 1 og 2 , og saaledes indstiller sagen under dom. Forb: velædle hr: dommers tieinstsk: tiener. Thorsted d. 20. aug. 1743 J. Lyngbye

Domsafsigelse. Hillerslev-Hundborg Herredsfoged 1743. Opslag 16 (af 50).

Dom udi sagen indstevnet af velædle og velbr herre Major Jens Kraft til Raastrup på sin afdøde bonde Niels Kaagaards og arvingers vegne, contra hans ladefoged Ole Andersen. Begrundelsen eller anledningen til Niels Kaagaards død har han selv været, thi det er bevidnet under acten at være kommet deraf, at da ladefogeden på Rostrup Ole Andersen havde dadlet på ham for et læs ler, som han havde ført til gården og var for lille, kom Niel Kaagaard noget derefter til huset hvor ladefoged Ole Andersen var inde – kaldte ladefogeden og foreviste ham et læs ler, som en af de andre af gårdens tjenere havde bragt, som og var liden. Og da ladefogeden svarede at det kom ej Niel Kaagaard ved, og sådant skete alene en gang, men Niels Kaagaard var altid en lodden filtet hund i sit arbejde, svarede Niels Kaagaard disse grove ord: Det skal en hunsvot ikke sige eller have sagt, samt skældte og udfordrede.

Men ladefogeden uberørt af dette hverken skældte igen, ej heller svor eller lod sig oppirre til at gribe fat eller slår på Niels Kaagaard, gik ud på broen hvor Niels Kaagaard sprang til et kar, hvoraf han tog en sårstang – således kaldes et rundt stykke træ hvormed man bærer vand og deslige – og dermed gik ladefogeden i møde, som tog samme fra Niels Kaagaard og uden at røre ham dermed eller give noget slag slængte den ved siden. Derimod greb Niels Kaagaard fat i ladefogedens ansigt ved munden så blodet strømmede og løb ned på ladefogedens klæder. Da dette var passeret continuerte Niels Kaagaard med skælden og smælden og som en galen mand svingede han om sig med en jerngreb som han snap ved stedet, trodsede, bandede ladefogeden og bød ham at give sig et slag, hvorimod ladefogeden ej mellerte sig med ham, men nu som før viste sig tålmodig og Undveg (skyede for) Niels Kaagaard. Den greb, som Niels Kaagaard havde tog en af hans medtjenere fra ham. Men Niels Kaagaard kunne ej endnu stilles, men løber til og tager en anden jerngreb og dermed vender sig om til ladefogeden og løfter samme op i vejret og slog efter ladefogeden dermed, men ramte sårstangen, og i det

(sammen) gav Ole Ladefoged Niels Kaagaard et slag over ryggen eller ikkun skulderen, som må ikkun have været liden efter det synsvidnerne kunne ingen tegn se til slag på Niels Kaagaards legeme. Aldrig havde Niels Kaagaard så snart han fik dette slag førend han var inde på ladefogeden med jerngreben og havde den i vejret opløftet mod ladefogeden, så ladefogeden desårsagen gav ham atter et slag, hvorved han falder om på jorden og blev liggende.

Vi har nøje eftertænkt dette ulykkelige tilfælde og det ulyksalige menneske Niels Kaagaards død, som for os har været muligt.

Vi befinder at hans død og dødstimen har været efter hans levemåde. Dernæst befinder vi af alting, at ladefogeden ved denne omgang har opført sig som den der hverken havde lyst eller tanke eller villen i det som skete, ja skyede Niels Kaagaard så længe han kunde og indtil Niels Kaagaard med så farligt et instrument slog efter samme, og atter anden gang havde den opløftet mod Ole Ladefoged.

Vi ser ej heller at nogle af vidnerne har vidnet at de vidste, hvor det slag af Ole Ladefoged ramte som forårsagede Niels Kaagaards undfald, men mere at han faldt i ler og stene og i slaget snublede, så at vi fast kan sige om han og fik sin død af dette slag, altså ved vi ej rettere at skønne end ladefogeden bør være angerløs for actors påstraf i denne sag da hans gerning efter allernådigste lov anses af den omstændighed at det med rette kan kaldes våde og nødværge og han alene efter lovens 6. bog og 11.kapitel

bøde til den dræbtes arvinger 40 lod sølv som og allerunderdanigst sammenholdes med (confereres) samme bogs 12. kapitel 1. og 3. artikel og det inden 15 dage efter denne doms forkyndelse, og dernæst betale de beviselige omkostninger skadesløs og hvis hans midler ej tilstrækker hvor over actor en forretning til sit sted indgiver så at omkostningerne udredes af *amterne* ? i allerunderdanigst følge hans kongelige majestæts anordning. Peter Lybecker.

Viborg Landstings behandling af sagen 18. september 1743

Viborg Landsting. Justitsprotokol for landstingshøreren 1734 - 44. Opslag 463.

Welb: hr Major Jens Kraft til Rostrup cont: Delinquenten Ole Andersen Ladefoged.

Proc: Rafn mødte som agter paa velb. Hr major Kraftes vegne og fremlagde dend

udtagne Landst: stefning af 3. sept. sidste 2. Herredstings acten af 22. aug.;

hvorefter Rafn da hand hafde af agten oplæste det passerede siufn og førte vidner

paastand og ville formaade Olle Ladefoged som Niels Kaagaards eneste og rætte

Banemand, blif werdømt til at lide Lovens 6. bog 6.capt: 1. aet: som hand

Submitterede under de gunstige herrers kiendelse.

Dend indstævndte ladefoget Olle Andersen mødte selv for Retten tillige med hans *beskikkede*? Forsvar Landfiscal N: Forsom fra Ringkiøbing som hafde hørt actors paastand og imens haabede dend Indstævnte dom i steden for at blive skierpet saaledes skal vorde ...at Olle Andersen som dend der har maattet bruge nødværge ganske og aldeles skal vorde frifunden efter lovens bog 6, 12. capit: 1. og 2. art: og til dend ende leferede af actors producerede domsagt fra pag: 41 til 50, inclu hans til herredstinget havende Defensors Indlæg ved herredstinget af 20. aug: sidste.

Dernæst forestillede Defensor 1. at det icke positive og virckelig er bevist at Olle Andersen har tilføert Niels Kaagaard sit banesaar, mend meget mere for det 2. Niels Koegaard som et vildt galt og rasende menniske har søgt ladefogden og med tvende saadanne instrumenter og gevær som vare mægtige nock til mandrab, har søgt ladegoden på sit Liv, ey agtet enten ladefogdens fredsommelighed, hans ... eller dend afværgelse de tilstedeværende bønder har villet gøre, hvorved som det 3. maatte komme udi consederation at stædet paa hvilchen Niels Koegaard angreb ladefogden var saaledes beskaffen at ladefogden icke uden allerhøiste fare for sit lif, videre kunde undløbe thi endskiøndt det icke vede underrætten er oplyst, saa er det dog beviselig og sant:

1: at den døde Niels Koegaard staaed i norden og hafde marken bag sig

2. mens at ladefogden derimod hafde et vand på sin agter side, en høy havedige paa vestere side og bag ved sig en dige med læd eller port paa ind til garden, hvilket ladefogden self for rætten bekiender og tilstaar:, og af hans medhafvede vagtspersohner nafl: Mads Christen og Anders Christensen, begge fra Sperring, her ærlig kand bekræftes, saa der af flyilier for det 2. at den afsagde herredstingets dom icke med laulig føye dømmes ham til vaade baade efterdie der efter saadanne omstændigheder icke allerenste er beviistoverfald og ladefogdens lifves eftertragtelse men og en virckelig og tilladelig nødværge som udi naturens og de skrefne love er tilladelig, ja endog udi allerhøistebem: Lovens 6. bog 14. capit: 1. og 2. art: endog tillades saadant en nødværge at enhver maa væрге sig self og sit eget lif med hvad væрге hand megtiger og at overfalden skal lige på sin egen gierning om hand vorder dræbt og dend som sit lif værgede være sageløs hvorfor defensors paastand og irættesatte at ladefoged Olle Andersen for actors tiltale i alle maader vorde frifunden, og den indstævndte dom med denne høje rets endelig kiendelse retfærdig worder forandræt og i saadan henseende submitterede defensor sagen til doms. Efter rættens tilspørgelse erklærede parterne ey anden at have at tilføye dømt af hr justitsraad hvorudi de samtlige fhl: landsdommere var enige

Landstingets dom.**Viborg Landstings dombog 1736 – 1756 side 623.**

No 4 Major Kraft til Rostrup contra Olle Andersen Arrestant.

Af den Retten fremlagde underrettens Act og der udi anførte vidner og omstændigheder, sees og beviises at dend afdøde Niels Jensen Koegaard har lang tiid Vaaren hengiven til druckenskab og Klammerig og nu omsider paa dend omtvistede tiid har ud sat hov arbejd vaaren opsetsig og opirret ladefogden som var beskiet til at Commendere ham på Hosbondens Vegne, ja og har Idelig udvillet sig på ham med onde ord og derved og har og Saaret ham blodigt i ansigtet, og ej har villet holde sig far at anfalde Ladefogden. Og derfor ligeledes erfahres og er beviist, at denne paastefnte Ladefoged Ole Andersen altiid har vaaren fredsommelig og Sagtmodig og udi den omtvistede hndes forsøgt at afværge ald udstand og klammerir med forbemt. Niels Jensen Koegaard. Indtil hand omsider ej lengere kunde Reterere sig mod hans Overfald med en JærnGreb, og da har Søgt at forsvare og Værge sig med én stang, hvormed han gaf ham det slag som omtvistest, at hand der ved er falden til Jorden. Men som beviises at han er falden mellem nogle Steene, hvor af han sin Skade Synes at have faaed, siden ved første Syn, ej anlediger til samme ved stangen at kunne være tilføjet; Saa efterdisse omstændigheder Sees icke at den indstefnte Ole Andersen Ladefoged kand Dømmes for at være den afdødes Drabsmand. Men som dend der i sin Ladefogetforretning til at fremme hosbondens arbejde, mod en opsetsig bonde, har forsvaret sig, og saaledes ej kand ansees til større straf end at bøde 40 Lod Sølf til Dend afdødes arfvinger og der med at være angerlie i saa maader, dog bør benefnte Olle Andersen Ladefoget Self at betale de paa gaaende omkostningerm, og dend indstefnte Dom saaledes ansees.

Enken Else Knudsdatters anmodning af 19. november 1743 om tilladelse til at begrave sin mand.

Justitsprotokol for Hillerslev Hundborg Herred 1741 A – 1743. Opslag 46 (af 50).

Deres Kongl. Majestæts Land Fiscal Bye og Herredsfoged ædle og welviise Sr. Lybecker.

Da det bedrøvelige Drab og Dødsslag som af Rostrups Ladefoged næstafvigte sommer så uløckeligen blev forøved på min Mand Niels Jensen Koegaard her af Siørring skal for længe siden ved hiemme og Landstinget undersøgt og paadømt men endnu intet i nogen maade resolvered eller kiendt ved under eller overretten

paa afgangen (angående) min mands Jordefærd, hvor over hans efterladte Liig og Legeme udi så lang en tid haver henstaaed og endnu bortstaar udi aaben Grav. Mig hans bedrøvede Enke og 5 efterladte børn foruden den endnu stoere Hiertesorg til deres store Smerte og Anstød og jeg hverken har begieret eyheller med føye kan begiere Sognepræstens Embede saa længe jeg icke angaarende Jordefæret have Øvrighedens Resolution at foreviise hannem saadet da at min lauverge velagte Anders

Sidste linje på siden kan ikke ses

...maatte indstedes angl. forberorte min afganges mands begravelse da jeg ydmygt bederog upaatvivlelig forventer at hans Liig tilkiendes kierchegaard og et christelig Jordefærd saa som det dog retten er bevidst at forbemeldte min saa uløckelig afdøde mand skiønt han er falden under hastighed og sins overilelse hand dog hverken haver myrdet sig selv ej heller i andre maader kan betegnes blant dem som mand med føye kan be...ae eet Christelig begravelse. At denne min ærbødige begiering til den velviise dommer icke skal være min kiære husbonde høyaedle og velborne herre Major Jens Kraft til Rostrup ubekiendt da haver jeg hannem samme i dag ydmygt insinuered (indgivet - ifølge ODS) til selv behagelig frie paategning om den gode herre herved noget maatte have at erindre. Hvornæst jeg under hiertelig forventning af den gunstige Øvrigheds trøstelige Resolution forbliver udi hengivenhed ædle velviise og høystærede herren Byefogeds ydmygste tienerinde. Siørring Bye d. 19. nov. 1743. Else Knudsdatter.

Enkens foranførte Begiering kand ingen lunde være mig imod som tillige med hendes hierteligen ønsker for jo hellere den gode Øvrigheds Resolution at den afdøde Niels Jensen Koegaards christelige Jordefær.

Raastrup D. 19de nov. 1743 J. Kraft

Dommerens stillingtagen til enken Else Knudsøns anmodning om tilladelse til at begrave sin mand. Justitsprotokol for Hillerslev Hundborg Herred 1741 A – 1743, 19. november 1743. Opslag 43 (af 50).

For retten fremstod Anders Jensen af Siørring, som lauværge for Else Knudsdatter den afdøde Niels Kaagaards enke og i retten lagde hendes skriftlige andragende af dags dato som hand begierede for retten læst og acten tilført lydende fol: 474. Og efter dette bad bemeldte Anders Jensen dommernes gode eragtende, hvorpå dommerne kiendte saaledes: Af de udi hovedsagen førte vidner er klarlig nok, at den

afdøde Niels Koegaards død er skeed aabenbare og hverchen paa mark eller stie, Det kand ey heller henregnes at hand har ombragt sig self, saaledes som hans Mayestæts allernaadigste lovbogs 6. cap: 21 aet. omtaler, alene at hand af sinds overilelse har forvoldt sig det slag hvorefter hand siden har maatte dø som dog ey sker saa straxen men efter mange timers forløb og altsaa er det Gud alleene bekiendt med hvad hierte og tanke hand har opgivet sin aand. Efter saadanne omstændigheder finder dommerne icke noget hinderligt at hand jo forlængst kunne have været begravet i kirkegaarden og nødt jordspaaastelse, men herveede for ret kiendes, da saadant ey er skeed, det bemeldte Niels Kaagaards døde legeme maae og bør begravnes i kirkegaarden og nyde jordspaaastelse efter christelig skik ce(r)emonie.

Christian den 5. danske lov af 1683, 6. bog.

Kapitel 11: Om Vaadis Gierning.

1. Art:

Dræber mand anden af Vaade imod sin tanke og Villie til at skade enten den Dræbte, eller nogen anden, med den Gjerning, bøde fyrretyve Lod Sølv til den Dræbtis Arvinger aleene og dermed være angerløs.

2.

Saarer mand anden af Vaade imod sin Tanke og Villie, betale Badskerløn og den Saaredis Kost, imens han lægis, og være fri for anden Bod

Kapitel 6: Om Manddrab.

1. Art:

Hvo som dræber anden, og det ikke skeer af Vaade, eller Nødværge, bøde Liv for Liv, og enten hand udstaar sin Straf, eller rammer, saa hand ej kand opspørgis og betrædis, og dømmis fredløs, da skal hans Hovedlod, undtagen Jord, være forbrut, halfdeelen til den Dræbtis næste Arvinger og halfdeelen til hans Herskab.

21. Art:

Den, som sig selv ombringer, have sin Hovedlod forbrut til sit Herskab, og maa ej begravis enten i Kirken eller paa Kirkegaard, med mindre hand gjør det i Sygdom og Raserj.

Kapitel 12: Om Nødværge.

1. Art:

Det skal være een hver, som voldeligen overfaldis med Slag, Hug eller Sting, tillat at væрге sig selv, sit eget Liv, eller sit eget Gods, med hvad Verie hand mægtig er.

2.

Overfalder nogen anden, og tragter hannem efter Livet, eller have lagt sig i Veje og Lave for hannem til at gjøre hannem Skade med Aaraad, og han selv derover vorder dræbt, da ligger hand paa sine egne Gierninger, og den, som sit Liv værgede, være sagisløs.

3. End bliver nogen Usamdrægtig med een anden, og begærer Fred, og dog overvældis af den anden, og kand ej slippe, men bekommer Saar og Hug, da, dersom hand da dræber den anden til at forsvare sit eget Liv, beholde hand sin Fred, og bøde fyrretyve Lod Sølv til en Dræbtis Arvinger.